ЗАЛА
ШКАФЪ
ПОЛКА №

ԴԱՍԱՏԵՏՐ ԿՐՕՆԻ

Բ. ՏԱՐԻ

400

„Եւ ուստուսջիք որդւոց ձերոց խօսել զսոսա ի նստել ի տան. եւ ի գնալ ի ճանապարհի եւ ի ննջել եւ ի յառնել“:
Վ. Մովս. ԺԹ. 19.

ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԾՐԱԳՐԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵՒՆ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կազմեց

ՍԱՀԱԿ ՔԱՀ. ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ

(Միաբան Մողնւոյ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ)

Յարմար է կրօնաւորներին մեծի տակ ունենալ իմ «Դասագիրք կրօնի» նոր-ուխտի նիւթի մշակութիւնը։

ТИФЛИСЪ
Типографія И. Мартиросіанца, Орбел. ул., д. № 1—2.
1894.

2(075)
Ս-15

Арм.
2-6307/22
2(075)
Ս-15

ԴԱՍԱՏԵՍՐ ԿՐՕՆԻ

Բ. ՏԱՐԻ

„Եւ ուսուսջիք որդւոց ձերոց
խօսել զսոսա ի նստել ի տան.
եւ ի գնալ ի ճանապարհի եւ
ի ննջել եւ ի յառնել“։
Վ. Մովս. ԺԱ. 19.

ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԾՐԱԳՐԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ԻՄԽԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կազմեց

ՍԱՀԱԿ ՔԱՀ. ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ

(Միաբան Մողնւոյ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ)

Ցարմար է կրօնուսոյցներին ձեռքի տակ ունենալ իմ «Դասագիրք կրօնի» նոր-ուխտի նիւթի մշակութիւնը։

Инв. № 17549

ԹԻՖԼԻՍ
ՏՊԱՐԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՑԻ
1894

Ֆ 2001

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 29-го іюля 1894 г.

29615-63

ՀՐԱՄԱՆԱՒ

Տ.Տ. ՄԿՐՏՉԻ Ա.

Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց, Ծայրագոյն Պատրիարքի Համազգական Նախամեծար Աթոռոյ Արարատեան Առաքելական Մայր Աթոռոյ Սրբոց Կաթողիկէ Էջմիածնի:

§ 1.

ՂԱԶԱՐՈՍԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Բեթանացի Մարիամի և Մարթայի եղբայր Ղազարոսը հիւանդացաւ։ Քոյրերը մարդ ուղարկեցին Յիսուսի մօտ, որ ասէ. «Տէր, որին դու սիրում էիր, հիւանդացել է»։ Բայց մինչև դեսպանները լուր կբերէին, Ղազարոսը մեռաւ։

Յիսուս սիրում էր Մարթային, Մարիամին և Ղազարոսին։ Երբ լսեց, թէ նա հիւանդ է, ասաց իւր աշակերտներին. «Եկէք գնանք Հրէաստան, մեր բարեկամ Ղազարոսը հիւանդ է»։ Յիսուս դարձաւ Բեթանիա։ Արդէն չորս օր էր՝ ինչ գերեզմանի մէջ էին դրել։ Ազգականներից շատերը եկել էին Մարիամի և Մարթայի մօտ՝ որ մխիթարեն նրանց։ Երբ Մարթան լսեց, թէ Յիսուս գալիսէ, գնաց նրա առաջ, իսկ Մարիամը տանը մնաց։ Մարթան ասաց Յիսուսին. «Տէր, եթէ այստեղ լինէիր, իմ եղբայրը չէր մեռնի, բայց ես հաւատացած եմ, հիմա էլ ինչ որ Աստուածանից խնդրես, քո խօսքը կկատարէ»։ Յիսուս ասաց նրան. «Քո եղբայրը յարութիւն կառնէ»։ Մարթան ասաց. «Գիտեմ որ յարութիւն կառնէ վերջին յարութեան ժամանակ»։ Յիսուս կրկնեց. «Ես եմ յարութիւնն ու

կեանքը, ով ինձ հաւատայ եթէ մեռնի էլ, դարձեալ կապրի, դու հաւատո՞ւմ ես այս բանին»։ Մարթան պատասխանեց. «Այո՛, Տէր, ես հաւատացել եմ, որ դու ես Աստուծու որդի Քրիստոսը»։

Այս ասելուց յետոյ գնաց և թաքուն կանչեց Մարիամին և ասաց. «Վարդապետը եկել է, կանչում է քեզ»։ Մարիամը, երբ այս խօսքերը լսեց, շուտով վերկացաւ և գնաց։ Յիսուս դեռ գիւղը չէր մտել։ Այն հրէաները, որոնք տանն էին և սգաւորներին մխիթարում էին, երբ տեսան որ Մարիամը վեր կացաւ և գնաց, իրանք էլ նրա ետևից գնացին՝ այնպէս կարծեցին, թէ գնում է գերեզմանի վրայ լաց լինելու։

Մարիամը, երբ տեսաւ Յիսուսին, ոտներն ընկաւ և ասաց. «Տէր, եթէ այստեղ լինէիր, իմ եղբայրը չէր մեռնի»։ Երբ Յիսուս Մարիամին և նրա հետ եկող հիւրերին տեսաւ լաց լինելիս, սիրտը լցուեցաւ և ասաց. «Ո՞րտեղ թաղեցիք Ղազարոսին»։ Նրանք պատասխանեցին. «Տէր, եկ և տես»։ Յիսուս արտասուեց։ Հրէաները ասում էին. «Տեսէք ինչպէս է սիրում նրան»։ Միքանիսն էլ ասում էին. «Միթէ սա չէր կարող այնպէս անել, որ Ղազարոսը չմեռնէր»։

Յիսուս գերեզմանի մօտ գնաց և ասաց. «Վե՛ր առէք գերեզմանի քարը»։ Մեռածի քոյր

Մարթան ասաց. «Տէր, արդէն հոտած կլինի, որովհետև չորս օրուան թաղած է»։ Յիսուս ասաց. «Մարթա, չասացի՞ քեզ, եթէ հաւատաս, Աստուծու փառքը կտեսնես»։

Քարը վեր առան։ Յիսուս աչքերը երկինք բարձրացրեց և ասաց. «Հայր, շնորհակալ եմ քեզնից. դու ինձ միշտ լսել ես. խնդրում եմ, որ այս անգամ էլ լսես, որպէսզի այս ժողովուրդը հաւատայ, թէ դու ես ուղարկել ինձ»։ Այս ասաց և բարձր ձայնով աղաղակեց. «Ղազարէ, արի՛, ելի արտաքս»։ Մեռելն խսկոյն դուրս եկաւ՝ ձեռներն ու ոտները կապկպած, իսկ երեսը վարշամակով ծածկած։ Յիսուս ասաց. «Արձակեցէք դրան և թողէք որ գնայ»։ Մարիամի մօտ եկած հրէաներից շատերը տեսան Յիսուսի արածը և հաւատացին նրան։

ՂԱԶԱՐՈՍԻ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՁԱՐԱԿԱՆԸ

Կենդանութեանց բաշխող Քրիստոս Ի Բեթանիա եկաւորեալ այսօր, Բարեկամին Ղազարու Պարգևէ զկենդանութիւն։

Կեանք բաշխող Քրիստոսը Բեթանիա գալով այսօր՝ (իւր) բարեկամ Ղազարոսին կեանք պարգևեց։

Տընօրինաբար արտասուելով՝

Ընդ Մարթայի և ընդ Մարիամու Ողբակցեր և որպէս մարդ հարցանէր. Ո՞ւր եդիք զՂազարոս։

Կարեկցաբար արտասուելով՝ Մարթայի և Մարիամի հետ ողբում էր և ինչպէս մարդ, հարցնում էր. «Ո՞ւր դրիք Ղազարոսին»։

Եւ որպէս զԱստուած բարբառով Յարուցանէ ի մեռելոց զչորեքօրեայն Եւ զուգընթաց ձայնին մեռեալն Եկն արտաքս անապական։

Եւ իբրև Աստուած՝ խօսքով յարութիւն է տալիս չորս օրուայ մեռածին և ձայն տալուն պէս՝ մեռելը դուրս է գալիս անապական մարմնով։

§ 2.

ՏԱՍՆ ԿՈՅՍԵՐ

Հին ժամանակ հրէաների մէջ հարսանիքն այսպէս էր—փեսան չէր գալիս հարսի մօտ և տուն տանում, այլ՝ հարսանիքի երեկոյեան հարսի ընկերուհիներից տասն կոյս աղջիկ՝ կէս գիշերին դուրս էին գալիս փեսայի առաջ հարսի հետ։ Աղջիկները ձեռներին ձողեր էին բռնում՝ ծայրից լապտեր կախած։ Բացի դրանից հետներն ամանով աւելորդ ձէթ էլ էին վերց-

նում, որ եթէ փեսան ուշանալու լինի, լապտերի մէջ ածեն։ Փեսան էլ իւր տանից էր դուրս գալիս և ընկերների հետ միասին գալիս էին Հարսի առաջ։ Երկու խմբերը պատահում էին իրար փողոցի մէջ։

Այսպէս մի անգամ տասն կոյս աղջիկ իրանց լապտերները վեր առան և գնացին փեսայի առաջ։ Նրանցից հինգը յիմար, այսինքն անզգոյշ էին, իսկ հինգը իմաստուն, այսինքն զգոյշ էին։ Յիմարները մոռացան իրանց լապտերների հետ աւելորդ ձէթ վերցնել, իսկ իմաստուններն առան։ Փեսան ուշացաւ. ամենի քունը տարաւ։

Կէս գիշերին ձայն բարձրացաւ, թէ փեսան գալիս է։ Կոյսերը վերկացան և լապտերները պատրաստեցին։ Յիմարներների լապտերի մէջ ձէթ չկար, քիչ էր մնում, որ հանգչի, այս պատճառով ասացին իմաստուններին. «Ձեր ձէթիցը մեզ էլ տուէք, որովհետև մեր լապտերները հանգչում են»։ Իմաստունները պատասխանեցին. «Մի գուցէ մեզ և ձեզ բաւական չլինի, աւելի լաւ է վաճառականների մօտ գնացէք և ձեզ համար ձէթ գնեցէք։

Երբ նրանք գնացին ձէթ առնելու, փեսան եկաւ և պատրաստները նրա հետ մտան հարսանիքի տունը և դուռը փակուեց։ Յետոյ միւս

կոյսերն էլ եկան և ասացին. «Տէր, Տէր, բաց արա դուռը»։ Փեսան պատասխանեց և ասաց. «Ճշմարիտն եմ ասում, որ ես ձեզ չեմ ճանաչում»։

ՏԱՍՆ ԿՈՅՍԵՐԻ ՉԱՐԱԿԱՆԸ

Իմաստուն կուսանքն
Պատրաստեալ իւղ լապտերաց,
Ելին ընդ առաջ երկնաւոր փեսային
Վառեալ լապտերօք։

Իմաստուն կոյսերը լապտերների համար իւղ վերցնելով՝ վառած լապտերներով դուրս եկան երկնաւոր փեսայի առաջ։

Իսկ յիմարաց կուսիցն
Ունայնացեալք ի յիւղոյ
Անպատրաստ գտան գալստեան փեսային
Հիջեալ լապտերօք։

Իսկ յիմար կոյսերը հետները իւղ վերցրած չը-լինելով՝ անպատրաստ գտնուեցան փեսայի գալստեան, որովհետև լապտերները հանգած էին։

Վասն որոյ և մեք
Պատրաստեսցուք իւղ հոգևոր,

Չի մոցուք ի յառաջաստ անմահ փեսային վառեալ լապտերօք։ *)

Այս պատճառով էլ մենք հոգևոր իւղ պարաստենք, որպէսզի վառած լապտերներով կարողանանք մտնել անմահ փեսայի առաջաստը (հարսանիքի տունը)։

§ 3.

ՅԻՍՈՒՍԻ ՄԱՏՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հրէաներից մի քանիսը գնացին փարիսեցիների, այսինքն այդ երկրի իմաստուն մարդկանց մօտ և պատմեցին, թէ ինչպէս Յիսուս Ղազարոսին յարութիւն տուաւ։ Քահանայապետներն ու փարիսեցիներն իսկոյն ժողով արին և ասացին. «Ի՞նչ անենք, այն մարդը շատ հրաշքներ է անում, եթէ այդպէս թողնենք, ամենքն էլ նրան կհաւատան»։ Նրանցից մինը՝ Կայիափա անունով, որ այն տարուայ քահանայապետն էր, ասաց. «Դուք ոչինչ չգիտէք և հեռուն չէք էլ մտածում. աւելի լաւ է մի մարդ մեռնի ժողովրդի համար, քան թէ բոլոր ազգը կորչի»։ Այն օրից սկսած՝ քահանայա-

*) Առակի մեկնութիւնը տես. իմ „Դասագիրք կրօնի“ II հատ. § 41.

պետը և փարիսեցիները խորհուրդ արին, որ սպանեն նրան։ Այս պատճառով հրաման ուղարկեցին ամեն տեղ, որ ով Յիսուսի տեղն իմանայ, իմաց տայ իրանց, որ բռնեն։

Կրկնել։—Յուդա—ա. պարի երեա 17։ Ոգնաչուայ՝ 18, խորհրդաւոր ընթրիք, պարարտ՝ 20—22, Յիսուս Գեթսեմանի պարտիզում, Յիսուսի մատնութիւնը, Յիսուս քահանայապետի առաջ, Յուդայի մահը՝ 23—25. Յիսուս Պիղատոսի առաջ՝ 26 և ապա

ՉԱՐԱԿԱՆ ՄԱՏՆՈՒԹԵԱՆ

Նոր սքանչելիք այսօր տեսանեմք յաշխարհի ի մէջ հողեղինաց —արարածք արարչին սպանութեան խորհին զխորհուրդ։

Այսօր աշխարհում՝ հողեղէնների մէջ նոր սարսափելի բան ենք տեսնում—արարածները խորհում են Արարչին սպանելու խորհուրդը։

Որ բանիւն իւրով զերկինս և զերկիրս հաստատեաց ոչինչէ գոյացուցեալ, վաճառի այսօր դիւրագին ընդ երեսուն արծաթոյ։

Նա՝ որ երկինքն ու երկիրը իւր խօսքով հաստատեց՝ ոչնչից ստեղծելով, այսօր վաճառւում է դիւրագին—30 արծաթով։

Ով Յուդաս արտասուելի, երկնաւոր վարդապետին սպանութեան խորհի զխորհուրդ, մատնելով անօրինաց, զի խաչեսցի ի մէջ երկրի։

Ո՜հ, լացի արժանի Յուդան երկնաւոր վարդապետի սպանութեան խորհուրդն է խորհում, մատնելով նրան անօրէնների ձեռը, որ խաչուի երկրիս վրայ։

§ 4.

ՈՏՆԱԼՈՒԱՅ

Կրկնել—ա. գլուխ, երես 18-ի համապատասխան մասը և ապա

ՄԱՏՆՈՒԹԵԱՆ ՁԱՐԱԿԱՆ

Արծաթասիրութեամբն մոլեալ Յուդա զեւր զմեծ զվարդապետն ընդ երեսուն արծաթոյ հրէիցն մատնէր։

Արծաթասիրութիւնով կուրացած՝ Յուդան իւր մեծ ուսուցչին հրէաներին էր մատնում 30 արծաթով։

Ընդ որում ես համբուրեցից, ասէ, զնա կալարուք. ով համբոյր նենգութեան, նշան և առիթ մահու։

Ում որ ես համբուրեմ, ասում է Յուդան, նրան բռնեցէք. ով խարդախութեան համբոյր, դու նշան և պատճառ ես մահուան։

Մերկացաւ յինքենէ զԱստուածային սուրբ հոգին և զգեցաւ զսատանայ որպէս զհանդերձ արկաւ զիւրեաւ։

Յուդան մերկացաւ (հեռացրեց իրանից) աստուածային սուրբ հոգին և հագաւ սատանային՝ (չարութիւնը) ինչպէս զգեստ։

§ 5.

ՅԻՍՈՒՍԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Կրկնել—(տե՛ս ա. գլուխ է. գլխ. § 17. երես 32) և ապա

ԹԱՂՄԱՆ ՁԱՐԱԿԱՆ

Յովսէփ ճշմարիտ և արդար հայցէր ի Պիղատոսէ զհասարակաց զպարգևատուն, որ տուաւ մեզ զանձ անկողոպտելի։

Ճշմարիտ և արդար Յովսէփը խնդրում է Պիղատոսից ամենից պարգև տուողին (Յիսուսին), որ շնորհուեցաւ մեզ (Աստուածանից) որպէս անկողոպտելի գանձ։

Պատեալ սուրբ կտաւովք զմարմինն տէրունական՝ զարկողն զլոյս որպէս զօթոց, որ զգեցոյց մեզ ըզ-

գեստ անկողոպտելի։

Սուրբ կտաւով պատելով տէրունական մարմինը, որի ծածկոյթն է լոյսը և որը հագցրեց մեզ անկողոպտելի (անապական) զգեստ։

*Եղաւ ի նորափոր ի վիմի և մատանեաւ կնքեցաւ *), որ զնախաստեղծն կենդանացոյց և զմարդկան կապանս մահու ելոյծ։*

Դրուեցաւ նոր փորուած գերեզմանի մէջ և մատանիքով կնքուեցաւ. նա՝ որ առաջին մարդուն (Ադամին) կեանք տուաւ և մարդկանց մահուան կապանքները քանդեց։

§ 6.

ՅԻՍՈՒՍԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կրկնել—(տե՛ս ա. տարի է. տող. § 18 էջ՝ 33) և ապա

ՅԱՐՈՒԹՆԱՆ ՉԱՐԱԿԱՆ

Ընդ արշալոյսն առաւօտուն
Կանխեալ կանանցն ի գերեզմանն
ասելով՝
Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց։

*) Տես. իմ „Դասագիրք կրօնի“ II հատոր § 47.

Կանայքն առաւօտեան արշալուսին վաղ գերեզման գնացին ասելով՝ Քրիստոս մեռելներից յարութիւն առաւ։

Եւ առ նոսա ասէր հրեշտակն.
Ոչ՝ խնդրէք զկենդանին ընդ մեռեալս՝
Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց։

Հրեշտակն ասում է նրանց. «Կենդանին մեռելների մէջ ինչու էք որոնում, Քրիստոս մեռելներից յարութիւն առաւ։

Փութացարուք, ով սուրբ կանայք,
Եւ պատմեցէք աշակերտացն ասելով՝
Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց։

Գտապեցէք, ով սուրբ կանայք և պատմեցէք աշակերտներին ասելով՝ Քրիստոս մեռելներից յարութիւն առաւ։

§ 7.

ՅԻՍՈՒՍԻ ՀԱՄՐԱՐՁՈՒՄՆ

Յարութիւնից յետոյ Յիսուս քառասուն օր էլի մնաց երկրիս վրայ և երբեմն երբեմն յայտնւում էր իւր աշակերտներին։ Սրանից յետոյ աշակերտների հետ Ձիթենեաց լեռը բարձրացաւ. այնտեղ պատուէր տուաւ նրանց և ասաց.

«Երուսաղէմից չհեռանաք, այլ սպասեցէք Հօր Աստուծու աւետիքին, որ ես ձեզ խոստացել եմ։ Դուք զօրութիւն կստանաք երկնքից, երբ սուրբ Հոգին ձեզ վրայ կիջնէ. դուք կլինիք իմ վկաները Երուսաղէմում, ամբողջ Հրէաստանում և մինչև երկրիս ծայրերը։ Ուրեմն գնացէք և բոլոր ազգերին ուսուցէք Հօր, Որդւոյ և սուրբ Հոգւոյ անունով։ Սովորցրէք նրանց, որ պահեն այն ամենը, ինչ որ ես ձեզ պատուիրեցի։ Ով կհաւատայ և կմկրտուի, նա կազատուի, իսկ ով չի հաւատայ. նա կպատժուի։

Երբ որ այս ասաց, բարձրացրեց ձեռները և օրհնեց նրանց։ Օրհնելու ժամանակ բաժանուեց նրանցից և երկինք բարձրացաւ։ Մի ամպ եկաւ և ծածկեց նրան՝ այնպէս որ աշակերտներն այլ ևս չտեսան Յիսուսին։ Նրանք երկրպագեցին ու մեծ ուրախութիւնով յետ դարձան Երուսաղէմ և ամեն օր տաճարում գովում և օրհնում էին Աստուծուն։

Համբարձման տօնը կատարում ենք Զատկից 40 օր յետոյ։

§ 8.

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ

Քրիստոսի Համբարձումից յետոյ առաքեալ-

ները դարձան Երուսաղէմ և ամենքը միասին էին։ Տասն օրից յետոյ յանկարծակի մի ձայն լսուեց երկնքից՝ սաստիկ փչող քամու նման և լցրեց բոլոր տունը, ուր նստած էին։ Սրանից յետոյ կրակի նման առանձին առանձին լեզուներ երևացին և այդ լեզուներից ամեն մինը նրանց իւրաքանչիւրի վրայ իջաւ։ Իսկոյն սուրբ Հոգւով լցուեցան և սկսեցին զանազան լեզուներով խօսել։

Բացի տեղացիներից Երուսաղէմում բնակւում էին աստուածավախ Հրէաներ, որոնք եկել էին աշխարհիս ամեն կողմից։ Երբ երկնքից իջնող ձայնը լսելի եղաւ, ժողովուրդն եկաւ և միասին հաւաքուեցաւ, որովհետև լսում էին, թէ ինչպէս առաքեալները ուրիշ-ուրիշ լեզուներով էին խօսում։ Ամենքն էլ զարմանում և ասում էին միմեանց. «Չէ՞ որ այս խօսողները բոլորն էլ գալիլիացիներ են. տեսէ՞ք ինչպէս մեր լեզուներով խօսում և պատմում են Աստուծու մեծամեծ գործերը»։ Ամենքն էլ զարմանում էին և մէկը միւսին ասում էր. «Այս ի՞նչ պիտի լինի»։ Իսկ ոմանք էլ ծաղր էին անում և ասում էին. «Երևի սրանք հարբած են»։

Պետրոս առաքեալի քարոզը։ Այն ժամանակ Պետրոսը տեղից վերկացաւ և սկսեց այսպէս խօսել. «Ո՛վ Հրէաստանցիներ և Երուսաղեմում

29615-63

բնակուողներ, լաւ լսեցէք ինչ որ ես ձեզ քարոզելու եմ, սրանք հարբած չեն, ինչպէս որ կարծում էք, որովհետև դեռ ևս առաւօտեան ժամի 3-ն է (այսինքն մեր ժամի 9-ը)։ Լսեցէք, ով իսրայէլացիներ, Աստուած ուղարկեց Յիսուս Նազովրեցուն, որ եկաւ և ձեր մէջ հրաշքներ գործեց, թէ և դուք խաչի վրայ սպանեցիք նրան, բայց Աստուած երեք օրից յետոյ յարութիւն տուաւ»։

Երբ այս քարոզը լսեց ժողովուրդը, զղջաց իւր սրտում։ Ճատերը գալիս էին Պետրոսի և միւս առաքեալների մօտ և ասում էին. «Ի՞նչ անենք»։ Պետրոսն էլ ասում էր նրանց. «Ապաշխարեցէք, թող ձեզանից ամեն մինը մկրտուի Յիսուս Քրիստոսի անունով։ Ով կմկրտուի, սուրբ Հոգւոյ շնորհը կընդունի»։ Այն օրը երեք հազար մարդ հաւատաց Պետրոսի խօսքերին և մկրտուեց։

Հոգեգալստեան տօնը կատարում ենք Զատկից 50 օր յետոյ։

ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ ՁԱՐԱԿԱՆ

Այսօր երկնայինքն ուրախացան
Ընդ երկրաւորացս նորոգման,

Քանզի նորոգողն էից Հոգին էջ
ի սուրբ վերնատունն,
Որով նորոգեցան դասք առաքելոցն։

Այսօր երկնայիններն (հրեշտակները) ուրախացան երկրումը բնակուողներիս (մարդկանց) նորոգուելու համար, որովհետև էակներին նորոգող սուրբ հոգին իջաւ վերնատուն և առաքեալների դասը նորոգեց։

Այսօր հողանիւթեայ բնութիւնս
ցնծայ
Ընդ հօր հաշտութեան,
Քանզի որ եբարձ զՀոգին ի մարդ-
կանէ մարմին եղելոց.
Դարձեալ վերստին զնոյն պարգևէ։

Այսօր մեր հողեղէն բնութիւնը ուրախանում է հայր Աստուծու (մարդկանց հետ) հաշտուելու վրայ, որովհետև նա՝ որ խլեց մարդկանցից մարմին դարձած հոգին (Նոյի ժամանակ), կրկին անգամ նոյն (հոգին) պարգևում է (մարմին) դարձածներին—մարդոց) *)։

Այսօր մանկունք եկեղեցւոյ տօնեն
ցնծութեամբ

---

*) Մարգիկ ուրախանում են, որ հայր Աստուած մարդոց հետ հաշտուեց, որովհետև Նոյի ժամանակ մարդիկ վատացել էին. Աստուած էլ իւր հոգին նրանցից վերացրել էր, իսկ այսօր նոյն հոգին պարգևում է։

Զգալուստ սուրբ Հոգւոյն. Որով զարդարեցան ի զգեստս լուսափայլս և գերապայծառս Երգեն ընդ սրովբէան զերեքսրբենին

Այսօր եկեղեցւոյ մանուկներն ուրախութեամբ տօնում են սուրբ Հոգւոյ գալուստը, որի շնորհիւ զարդարուեցան լուսափայլ և գերապայծառ զգեստներով, (ուստի) երգում են սրովբէների հետ Երեքսրբենին (սուրբ, սուրբ երգը)։

§ 9.

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ

Յիսուս խաչի վրայից ասաց Յովհաննէս առաքեալին, որ իւր մօրը խնամք տանէ։ Այն օրից սկսած Մարիամը 16 տարի շարունակ Յովհաննէսի մօտ էր՝ մինչև իւր մահը։

Երբ սուրբը կոյս Մարիամը մեռաւ, առաքեալները թաղեցին նրան Գեթսեմանում, որտեղ Յուդան Յիսուսին զինուորների ձեռը մատնեց։ Աստուածածնի մահուան ժամանակ բոլոր առաքեալները՝ բացի Բարդուղիմէոսից, Երուսաղէմումն էին։ Երբ Բարդուղիմէոսը Երուսաղէմ եկաւ և իմացաւ Տիրամօր մահը, խիստ տխրեց և ցանկացաւ տեսնել նրա գերեզմանը։ Առաքեալները Գեթսեմանի տարան, բայց որ-

քան դարմացան, երբ գերեզմանը բաց արին և ոչինչ չգտան, որովհետև Յիսուս Քրիստոս հրեշտակների ձեռով նրա մարմինը երկինք էր տարել, այսինքն վերափոխել էր։

Բարդուղիմէոս առաքեալը շատ էր ցաւում, որ չկարողացաւ ոչ Տիրամօրը տեսնել և ոչ նրա մարմինը։ Միւս առաքեալները, Բարդուղիմէոսին մխիթարելու համար՝ Աստուածածնի պատկերն ընծայեցին նրան։ Բարդուղիմէոս առաքեալը մի վանք շինեց և այս պատկերն այնտեղ դրաւ։

Մեր եկեղեցին տօնում է այդ օրը՝ երբ հրեշտակները սուրբ կոյս Մարիամի մարմինը երկինք տարան, այսինքն վերափոխեցին և դրա համար էլ այդ տօնի անունը վերափոխումն է։

Այդ օրը եկեղեցի ենք գնում և խնդրում ենք Աստուածածնից, որ բարեխօս լինի իւր որդի Յիսուս Քրիստոսի մօտ մեր աղօթքը լսելու, դրա համար էլ եկեղեցում երգում ենք.

«Փառաւորեալ և օրհնեալ միշտ սուրբը կոյս Աստուածածին Մարիամ, մայր Քրիստոսի, մատո զաղաչանս մեր որդւոյ քո և Աստուծոյ մերոյ»։

Ո՛վ դու փառաւորուած և օրհնուած միշտ սուրբ կոյս՝ Քրիստոսի մայր՝ Մարիամ Աստուածածին, մեր աղօթքը հասցրու քո Որդուն՝ մեր Աստուծուն։

ՍՈՒՐԲ ԱՅՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՉԱՐԱԿԱՆԸ

Ընկանիմք առաջի քո Աստուածածին և աղաչեմք զանարատ զկոյսդ։

Քո առաջն ենք ընկնում (երկրապագութիւն, տալիս) ով Աստուածածին և աղաչում ենք քեզ՝ անարատ կոյսիդ։

Բարեխօսեա՛ վասն անձանց մերոց և աղաչեա՛ զմիածին որդին։

Բարեխօսիր մեզ համար և աղաչիր միածին որդուն։

Փրկել զմեզ ի փորձութենէ և յամենայն վտանգից մերոց։

Որպէսզի ազատէ մեզ փորձութիւնից և ամեն տեսակ վտանգից։

Վերափոխման տօնին եկեղեցում խաղող ենք օրհնում։

§ 10.

ԱՐԳԱՐ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐ Է ՈՒՂԱՐԿՈՒՄ ՅԻՍՈՒՍԻ ՄՕՏ։

Հայոց Աբգար թագաւորը եօթը տարի շա-

ռունակ հիւանդ էր. ամեն տեսակ դեղ գործ էր դրել, բայց չէր առողջացել։ Այդ ժամանակներումն էր, որ լսեց, թէ Հրէաստանում Յիսուս առանց դեղի բժշկում է ամեն տեսակ հիւանդութիւններ, այդ պատճառով նամակ գրեց և դեսպանների ձեռով ուղարկեց, որ գայ և իրան բժշկէ։ Ահա՛ Աբգարի գրած նամակը. «Ես լսել եմ, որ դու առանց դեղի բժշկում ես հիւանդներին։ Ինձ պատմեցին, որ դու կոյրերի աչքը բաց ես անում. կաղերին ոտք ես տալիս. բորոտներին սրբում ես. սատանաներին հալածում ես. երկար ժամանակ հիւանդութիւն ունեցողներին բժշկում ես և մինչև անգամ մեռելներին յարութիւն ես տալիս։ Երբ ես այս բոլորը լսեցի, ինքս ինձ ասացի, որ դու կամ երկնքից իջած Աստուած ես և կամ Աստուծու որդի։ Աղաչում եմ քեզ, արի՛ և ինձ բժշկի՛ր։ Լսեցի նոյնպէս, որ հրէաները քեզ նեղացնում են. ես մի փոքրիկ քաղաք ունեմ, եկ ինձ մօտ, երկուսիս էլ բաւական է։ Քեզ այստեղ ոչ ոք չի կարող հալածել»։ Վերջը պատուիրեց դեսպաններին և ասաց, որ եթէ Յիսուս չկարողանայ գալ, պատկերը քաշեն և իրան բերեն։ Այս բանի համար մի նկարիչ ուղարկեց։

Դատողակ։ Դեսպանները նամակը Յիսուսին տարան։ Նա չկարողացաւ գալ և մեր Աբ-

գար Թադաւորին այս պատասխանը գրեց. «Երանի՜ նրան՝ ով ինձ չէ տեսել, բայց հաւատում է։ Գրում ես, որ քեզ մօտ գամ, չեմ կարող, որովհետև ես չեմ եկել հանդիստ ապրելու, այլ՝ չարչարուելու և խաչուելու։ Երբ այս բոլորը վերջացնեմ, յետոյ հայր Աստուծու մօտ պիտի գնամ։ Իսկ իմ համբարձումից յետոյ աշակերտներից մինին կուղարկեմ, որ գայ քեզ բժշկէ և քո ժողովրդին էլ կեանք պարգևէ։

Նկարիչը տեսաւ, որ Յիսուս չէ գալիս, ըսկսաւ նրա պատկերը նկարել, բայց չէր կարողանում։ Այս որ տեսաւ Յիսուս, նկարչին իւր մօտ կանչեց. մի կտոր մաքուր կտաւ առաւ. երեսին ծածկեց և նրա վրայ նկարուեց իւր պատկերը։ Յետոյ նկարչին տուաւ, որ Աբգարին տանէ։ Այս պատկերը կոչւում է դաստառակ կամ անձեռագործ պատկեր։

§ 11.

ԹԱԴԷՈՍ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍ

Յիսուս բացի 12 առաքեալներից 72 աշակերտ էլ ունէր։

Քրիստոսի համբարձումից յետոյ աշակերտներից մինը՝ Թադէոս անունով, Հայաստան եկաւ։ Երբ Թադէոսն Աբգարի պալատը մտաւ,

Թագաւորը երեսի վրայ ընկաւ և երկրպագութիւն տուաւ նրան։ Թադէոսը քարոզեց Թագաւորին և բոլոր քաղաքացիներին և ասաց, որ Քրիստոսի ասածները լսեն. Աբգարի գլխին ձեռը դրաւ և բժշկեց. նոյնպէս քաղաքի բոլոր հիւանդներին։ Այս բանը որ տեսան քաղաքացիները, բոլորն էլ հաւատացին Քրիստոսին և մկրտուեցան։ Ս. Թադէոսը երկար մնալ չէր կարող—նա միւս առաքեալների նման պիտի մանգար զանազան տեղեր և քարոզէր, այս պատճառով Թագաւորի Թադ շինող Ադդէին եպիսկոպոս ձեռնադրեց և հովիւ նշանակեց այս նոր քրիստոնէաների վրայ։ Նա սրանով չբաւականացաւ, այլ հրաման առաւ և գնաց Հայաստան՝ Թագաւորի քրոջորդի Սանատրուկի մօտ, քարոզեց նրան և իւր մարդկանցը և բոլորին էլ մկրտեց։ Սանատրուկի աղջիկ Սանդուխտին էլ մկրտեց։

Սանատրուկը շատ կարճ ժամանակ քրիստոնեայ մնաց—հենց Աբգարի մահուանից յետոյ ուրացաւ քրիստոնէութիւնը և սկսաւ չարչարել քրիստոնեաներին ու նահատակել։ Իւր Սանդուխտ աղջկան շատ ասաց, որ ուրանայ քրիստոնէութիւնը, բայց նա չլսեց։ Սանդուխտ կոյսը պատասխանեց, կուռքերին ոչ մի ժամանակ երկրպագութիւն չեմ տայ, կը-

մեռնեմ, կուռք չեմ պաշտի։ Հայրը իւր աղջկան նահատակել տուաւ։ Բայց սրանով չբաւականացաւ—որովհետև Սանդուխտ կոյսը Ս. Թադէոսից էր ուսել քրիստոնէութիւնը, այս պատճառով նրան էլ նահատակել տուաւ։

Այսպէս՝ թէ ուսուցիչը և թէ աշակերտուհին լաւ համարեցին մեռնել՝ քան թէ կուռք պաշտել։

Ս. Թադէոսի մահուանից յետոյ՝ Յիսուսի աշակերտներից մի ուրիշը ևս եկաւ Հայաստան, որ քրիստոնէութիւնը քարոզէ—սրա անունն էր Բարդուղիմէոս։ Սա բերաւ իւր հետ Ս. կոյս Մարիամի պատկերը. Տիգրիս գետի ափին մի վանք շինեց՝ Աստուածածին անունով և այն պատկերն այնտեղ դրաւ։

Ս. Թադէոս և Բարդուղիմէոսն առաջին անգամ եկան մեր երկիրը քրիստոնէութիւնը քարոզելու և լուսաւորելու Հայերին, սրա համար էլ նրանց անուանում ենք առաջին (նախկին) լուսաւորիչներ։ Որովհետև նրանք այդպիսի գեղեցիկ օրինակ են թողել մեզ համար, մենք էլ ամեն տարի նրանց անունը յիշում ենք եկեղեցում և տօն կատարում։ Այդ օրը երգում ենք.

ՁԱՐԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՅ

Հայրատունկ այգւոյն հրեղէն պարիսպք և բարձր աշտարակք. ոսկեղէն բաժակք և ժիր մատռուակք Հայաստանեայց հաւք հոգեւորք Բարդուղիմէոս և Թադէոս, բարեխօս լերուք առ տէր վասն անձանց մերոց։

Հայրատունկ այգու (եկեղեցու) հրեղէն պարիսպներ և բարձր աշտարակներ, ոսկեղէն բաժակներ և ժիր մատռուակներ—ով դուք հայաստանցիներիս հոգևոր հայրեր, Թադէոս և Բարդուղիմէոս, բարեխօս եղէք տիրոջ առաջ մեզ համար։

Թագաւոր երկնաւոր,
Զ. եկեղեցի քո անշարժ պահեա,
Եւ զերկրպագուս անուանդ քում
Պահեա ի խաղաղութեան։

Երկնաւոր թագաւոր (Յիսուս), քո եկեղեցին անշարժ պահիր. քո անուան երկրպագութիւն տուողներին խաղաղութեան մէջ պահիր։

§ 12.

Ս. ԳՐԻԳՈՐ (կամ երկրորդ) ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Անակի Հայաստան գալը: Պարսից Ար-

շիր Թագաւորը մի օր իւր պալատականների հետ այսպէս խօսեց—Ով Հայոց Խոսրով Թագաւորին սպանէ, ինչ փառք ու պատիւ էլ կամենայ, կստանայ ինձնից։ Անակ անունով մինը՝ յանձն առաւ Արտաշրի ցանկութիւնը կատարել։ Սա վերցրեց իւր ընտանիքը, հասաւ Հայաստանի սահմանը և այնպէս ձևացաւ՝ որպէս թէ Պարսից Թագաւորն իրան հալածում է և խնդրեց մեր Թագաւորից որ իրան պաշտպանէ։ Խոսրովն Անակին սիրով ընդունեց։ Նա այնպէս էր կարծում, որ փախստականը շատ տեղեկութիւններ կհաղորդէ Արտաշրի գօրքի և նրա բոլոր գործերի մասին, այս պատճառով Անակին հէնց իւր պալատում տեղ տուաւ։ Այնուհետև Արտաշրի լրտես Անակը նրա մասին էր մտածում, թէ ինչպէս սպանէ մեր Թագաւորին։

Խոսրովի մահը։ Մի օր Խոսրովը որսի գնաց իւր պալատականների հետ։ Անակին էլ հետն առաւ։ Որսի ժամանակ Անակը Խոսրովին փոքր ինչ հեռու տարաւ՝ որպէս թէ ծածուկ բան ունի ասելու և սրով խփեց, իսկ ինքը ձի նստաւ, սկսաւ փախչել։ Մարդիկ ետևից ընկան։ Անակը փախաւ և իրան Երասխ գետը ձգեց ու խեղդուեց։ Խոսրովը դեռ չէր մեռել, որ հրամայեց Անակի ընտանիքը կոտորել։ Թա-

գաւորի հրամանը կատարուեց—նրա ընտանիքը սրով կոտորեցին, միայն մանուկ Գրիգորին իւր Սոփիա դայեակը փախցրեց և տարաւ Կեսարիա քաղաքը։

Երբ Արտաշրին լուր հասաւ թէ Անակն սպանել է Խոսրովին, մեծ զօրք առաւ և եկաւ Հայաստան, որպէսզի Խոսրովի տունը ջնջէ։ Հայերը չկարողացան պարսիկների դէմ կռուել։ Արտաշիրը մտաւ մեր երկիրը և հրամայեց Խոսրովի ընտանիքը կոտորել։ Այսպէս էլ արին։ Մի տղայ միայն՝ Տրդատ անունով, հազիւ կարողացան փախցնել և տանել Հռովմ քաղաքը։

Գրիգորը Կեսարիայում՝ եւ Հռովմում։ Այդ ժամանակ Սոփիան Գրիգորին խնամում էր Կեսարիայում։ Փոքր ինչ որ մեծացաւ, նրան ուսումնարան ուղարկեց, այնտեղ սովորում էր յունարէն և ասորերէն։ Սոփիան ինքը քրիստոնեայ էր, քոքրիկ Գրիգորին սովորցրեց, ինչ-որ հարկաւոր էր քրիստոնէական կրօնի համար։ Երբ Գրիգորը չափահաս դարձաւ, ամուսնացաւ Մարիամ անունով մի աղջկայ հետ և նրանից երկու որդի ունեցաւ՝ Վրդանանէս և Արիստակէս։ Սրանից յետոյ Մարիամի համաձայնութեամբ Գրիգորը բաժանուեցաւ նրանից։ Մարիամը կուսանոց մտաւ։

Գրիգորին պատմեցին, որ իւր Հայր Անակը սպանել է Խոսրով Թագաւորին, որի որդի Տրդատը Հռովմումն է, սրա համար վեր կացաւ և գնաց այն քաղաքը, որպէսզի իւր մեղաւոր Հօր փոխարէն Տրդատի մօտ ծառայութիւն անէ և սրանով Հօր մեղքերը փոքր ինչ թեթևացնէ:

Տրդատի քաջագործութիւնները: Խոսրովի որդի Տրդատն էլ Հռովմումն էր մեծանում Դիոկղետիանոս կայսեր մօտ: Երբ հասակն առաւ, զինուորական ծառայութեան մէջ մտաւ: Տրդատը մեծ ոյժ ուներ, լաւ ձի նստել և զէնք գործածել գիտէր: Մի անգամ ձեռով բռնեց եզան եղջիւրը և քաշեց, հանեց: Մի անգամ էլ ընկերի հետ կառք էին քշում. ընկերը թշնամութեամբ բոթեց և Տրդատին կառքից վայր ձգեց; բայց սա ետևից վազեց և կառքից այնպէս բռնեց, որ ձիերն էլ չկարողացան առաջ գնալ: Մի անգամ էլ Հռովմ քաղաքի Դիոկղետիանոս կայսրը պատերազմ ունէր: Թշնամին մարդ ուղարկեց և այսպէս էր ասում—փոխանակ զօրքով մէկ մէկու հետ կռուենք և իզուր տեղը մարդ սպանենք, արի՛ ես և դու մենամարտենք—եթէ ես քեզ յաղթեմ, դուք ամենքդ ինձ ծառայ եղէք, իսկ եթէ դու ինձ յաղթես, մենք ամենքս քեզ հարկ տանք:

Դիոկղետիանոսն այս բանից խիստ վախեցաւ և չգիտէր թէ ինչ անէ: Կայսեր զօրավարներից մէկն ասաց. «Տէր Թագաւոր, ամենևին մի՛ մտածիր այդ մասին, իմ գնդի մէջ Հայոց Թագաւորի ցեղից մի տղայ կայ՝ անունը Տրդատ, նա կարող է քեզ ազատել և Տրդատի մասին շատ բաներ պատմեց: Դիոկղետիանոսն իսկոյն Տրդատին իւր մօտ կանչել տուաւ. Թագաւորական զգեստ հագցրաւ. Թագաւորի նշաններով զարդարեց և ամեն տեղ ասել տուաւ, որ նա կայսրն ինքն է: Միւս օրը թշնամու Թագաւորի մօտ մարդ ուղարկեց ասելու, որ վաղն իրար հետ կմենամարտեն: Երկրորդ օրը Տրդատը ձի նստեց. քշեց թշնամու կողմը. յարձակուեց նրա վրայ. բռնեց և Դիոկղետիանոսի մօտ բերաւ: Կայսրը չափից դուրս ուրախացաւ: Երբ իմացաւ, որ նրան սպանողը Հայոց Թագաւոր Խոսրովի որդին է, Թագաւորական զգեստ հագցրաւ. գլուխը թագ դրաւ. հռովմէական զօրք տուաւ, որ գնայ Հայաստան և իւր Հօր փոխարէն Թագաւորէ:

Տրդատը հասաւ Կեսարիա քաղաքը. իւր հետն ունէր և Գրիգորին: Հայ նախարարները, երբ իմացան, որ իրանց Թագաւորի որդին զօրքով գալիս է, եկան, միացան նրա հետ, որ-

պէսզի միասին պարսիկներին դուրս անեն մեր երկրից։

Ս. Գրիգորին ձգում են Խորվիրապ։ Տրդատը հասաւ Երիզա քաղաքը։ Այստեղ էր գտնւում մեր պապերի պաշտած Անահիտ չաստուածուհին։ Խսկոյն զոհ բերին նրան և խնդրեցին, որ յաջողութիւն տայ իրանց գործին։ Թագաւորից սկսած մինչև յետին զինուորը գնում էին երկրպագելու կուռքին։ Հերթը Գրիգորին հասնելով, Տրդատը հրամայեց, որ նա էլ Անահտին աղօթք անէ։ Բայց որովհետև Գրիգորը քրիստոնեայ էր, չուզեց կուռքերին երկրպագութիւն տալ։ Տրդատը բարկացաւ Գրիգորի վրայ, պատիժներ տուաւ և հրամայեց, որ անպատճառ Անահտի առաջ աղօթէ։ Գրիգորը չուզեց։ Այն ժամանակ Թագաւորին պատմեցին, որ նա իւր հօրն սպանող Անակի որդին է։ Տրդատը և՛ս աւելի բարկացաւ և հրամայեց Գրիգորին խիստ պատիժ տալ—ասաց որ տանեն Սրտաշատ քաղաքի Խորվիրապը ձգեն, որպէսզի այնտեղ սովից մեռնի։ Այս վիրապը լի էր բազմաթիւ օձերով և կարիճներով։ Այստեղ ձգում էին յանցաւորներին։ Գրիգորն այստեղ 15 տարի մնաց։ Մի քրիստոնեայ կին Աստուծու հրամա-

նով ամենայն օր մի մի հաց էր ձգում, որ Գրիգորն ուտի և չմեռնի։

Տրդատը Հայաստան հասաւ. դուրս արաւ պարսիկներին և ինքն սկսաւ կառավարել։ Թագաւորը կռապաշտ էր, դրա համար էլ հրաման հանեց, որ իւր տէրութեան մէջ՝ ուր որ էլ քրիստոնեայ գտնեն, ստիպեն նրանց՝ կուռքերին երկրպագութիւն տալու, իսկ եթէ հակառակեն, խսկոյն սպանեն։

§ 13.

ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆ ԵՒ ԳԱՅԻԱՆԵԱՆ ԿՈՅՍԵՐԸ ՓԱԽՉՈՒՄ ԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Այդ ժամանակներում Դիոկղետիանոս կայսրը կամենում էր իւր համար կին առնել։ Ամեն կողմ պատկերահաններ ուղարկեց, որ Թագուհի լինելու արժանի աղջիկներ գտնեն. նրանց պատկերները նկարեն և իրեն բերեն։ Այս պատկերահաններից մի քանիսն էլ Հռովմ քաղաքի մօտ գտնուող կուսանոցը գնացին։ Այստեղ մի գեղեցիկ կոյս կար՝ անունը Հռիփսիմէ. սրա պատկերն ուժով քաշեցին և կայսեր տարան։ Կայսրը հաւանեց Հռիփսիմէին և ուզում էր նրան Թագուհի դարձնել։

Երբ այս բանն իմացաւ կուսանոցի մայրապետ Գայիանէն, բոլոր կոյսերին հաւաքեց և

Հռիփսիմէի հետ միասին փախան, եկան Հայաստան ու Վաղարշապատ քաղաքի մի այգու հնձանում բնակուեցան։ Կոյսերից մինն ապակիէ յուլունքներ էր շինում, ծախում էին և սրանով ապրում։

Դիոկղետիանոսը խիստ բարկացաւ կոյսերի փախստեան վրայ. ամեն կողմ մարդ ուղարկեց որ նրանց գտնեն։ Երբ իմացաւ որ Հռիփսիմէն Հայաստան է փախել, մեր Տրդատ Թագաւորին էլ մի նամակ գրեց, որի մէջ ասում էր, եթէ կոյսերին գտնէ, Հռիփսիմէին իրան ուղարկէ, միւսներին սպանէ, իսկ եթէ ցանկանայ, կարող է ամուսնանալ նրա հետ։

Կոյսերի նահատակութիւնը: Տրդատն այս թուղթն ստանալուն պէս, իւր երկրի մէջ ամեն կողմ մարդ ուղարկեց, որ փնտռեն նրանց։ Մի քանի օրից յետոյ կոյսերին գտան։ Թագաւորը հրամայեց հնձանը զինուորներով պատել։ Պալատից թանկագին շորեր ուղարկեց, որ հագցնեն Հռիփսիմէին և իւր մօտ բերեն, որովհետև միտք ունէր նրա հետ ամուսնանալ։ Հռիփսիմէն չէր կամենում Թագաւորի պալատը գնալ, բայց Թագաւորը իւր ծառաներին հրամայեց, որ բռնեն նրան և պալատ բերեն։ Թագաւորի հրամանը կատարուեց — Հռիփսիմէին քաշտալով մինչև պալատ տարան։ Հռիփսիմէն ոչ մի ձևով չհամաձայնեց Թագուհի դառնալ. պալատից փախաւ և գնաց իւր ընկերուհիների մօտ. պատմեց նրանց իւր գլխովն անցածը. փոքր ինչ հեռացաւ նրանցից և սկսաւ Աստուծուն աղօթել և շնորհակալութիւն անել, որ իրան այդպիսի վտանգից ազատեց։ Այդ միջոցին Թագաւորի դահիճները ջահերը ձեռներին եկան, գտան Հռիփսիմէին, լեզուն կտրեցին, աչքերը հանեցին և մարմինը կտոր-կտոր արին։ Հռիփսիմէից յետոյ սպանեցին նրա 35 ընկերուհիներին մայրապետի հետ միասին։

§ 14.

Ս. ԳՐԻԳՈՐԻՆ ԴՈՒՐՍ ԵՆ ԲԵՐՈՒՄ ՎԻՐԱՊԻՑ

Թագաւորն այս բանի վրայ շատ էր մտածում. նրա խիղճն իրան տանջում էր — հանգիստ չունէր, քունը չէր տանում։ Տրդատը խելագարի պէս՝ վայրենի խոզի նման շամբերում թափառում էր։ Թագաւորի քոյր Խոսրովադուխտը մի բարի աղջիկ էր։ Հրեշտակը սրան երազում երևեցաւ և ասաց. «Եթէ կամենում էք, որ Թագաւորն առողջանայ, Գրիգորին պէտք է վիրապից հանէք. նա միայն կարող է բժշկել»։ Խոսրովադուխտն այս երազը նախարարներին

պատմեց. նրանք չհաւատացին, ամենևին չէին կարծում, թէ Գրիգորը 15 տարի վիրապում կենդանի մնացած կլինի: Երեք անգամ նոյն երազը կրկնուեց, յետոյ հաւատացին: Այնուհետև խորվիրապ գնացին, չուանը կախ արին և ձայն տուին. «Գրիգոր, եթէ կենդանի ես, դուրս արի քո Աստուածը հրամայեց, որ քեզ այստեղից հանենք»: Գրիգորը կենդանի էր: Նրան դուրս հանեցին և Վաղարշապատ բերին: Տրդատը և նախարարները Գրիգորի ոտներն էին ընկնում և ներողութիւն էին խնդրում: Գրիգորն աղօթեց Աստուծուն և խնդրեց, որ իրան կարողութիւն տայ հիւանդ թագաւորին և նրա նախարարներին բժշկելու: Սրանցից յետոյ կոյսերի անթաղ մարմինները, որոնք դեռ թափուած էին փողոցներում, թաղել տուաւ:

Երկրորդ օրը նախարարները թագաւորի հետ Գրիգորի մօտ եկան և խնդրեցին, որ ճշմարիտ հաւատը սովորցնէ իրանց: Գրիգորը շատ ուրախացաւ այս բարի բանի վրայ և 66 օր շարունակ քարոզում և ուսուցանում էր նրանց քրիստոնէական հաւատը:

Ս. Գրիգորի կաթուղիկոս ձեռնադրուիլը: Տրդատը, իշխանները և ժողովուրդը հաւատացել էին Քրիստոսին և ընդունել էին Քրիստոնէութիւնը, բայց ոչ քահանայ ունէին և ոչ եպիսկոպոս, որ քարոզէր և ուսուցանէր նրանց, այս պատճառով Տրդատ թագաւորը Գրիգորին Կեսարիա քաղաքն ուղարկեց, որ այնտեղ Ղևոնդ արքեպիսկոպոսից եպիսկոպոս ձեռնադրուի իբրև Թադէոս առաքեալի աթոռակալից, որպէսզի նոր քրիստոնեայ դարձած հայ ժողովրդին սովորցնեն Քրիստոնէութիւնը: Գրիգորը Կեսարիա գնաց. Ղևոնդից եպիսկոպոս, այսինքն կաթողիկոս ձեռնադրուեց: Վերադառնալիս Ս. Յովհաննէս Մկրտչի և Աթանագինեայ եպիսկոպոսների մասունքի մի մասը հետն առաւ ու շատ քահանաներ վերցնելով՝ դարձաւ Հայաստան՝ Մուշ քաղաքի կողմերը:

Այդտեղ կռատներ՝ մեհեաններ կային, բոլորն էլ քանդեց. կուռքերի սեղաններն, այսինքն բագինները կործանեց, նրանց տեղ եկեղեցի շինեց և Յովհաննէս Մկրտչի մասունքն այնտեղ դրաւ: Այս եկեղեցու անունը սուրբ Կարապետ դրաւ, ուր մինչև այսօր էլ անթիւ ուխտաւորներ են գնում:

Տրդատ թագաւորի մկրտութիւնը: Տրդատը, երբ իմացաւ որ Ս. Գրիգորը վերադարձել է Կեսարիայից, դուրս եկաւ նրա առաջ շատ իշխանների և ժողովրդի հետ ի միասին:

Ս. Գրիգորն ամենին էլ 30 օր ծոմ պահել տրտուաւ, յետոյ Թագաւորին, նրա ընտանեացը, իշխաններին և անթիւ ժողովրդեան մկրտեց Եփրատ գետի մէջ։ Ս. Գրիգորը եօթն օր մնաց այնտեղ և չորս միլիօնից աւելի մարդ մկրտեց։

Ս. Գրիգորը լուսաւորում է Հայաստանը։

Սրանից յետոյ Ս. Գրիգորը Տրդատին խորհուրդ տուաւ, որ Հայաստանում ամեն տեղ ուսումնարան բանայ, քահանաներ պատրաստէ, որ մնացած հեթանոս հայ ժողովրդին մկրտեն և հովուեն։ Այս ուսումնարաններից մի քանիսում յունարէն և մի քանիսումն էլ ասորերէն էին սովորցնում, որովհետև դեռ ևս հայերէն գրեր չունէինք։ Բացի սրանից Ս. Գրիգորը 12 եպիսկոպոս ձեռնադրեց Հայոց համար։

Ս. Գրիգորը եղաւ մեր առաջին եպիսկոպոսապետը՝ Հայրապետը՝ կաթողիկոսը։ Նա Հայաստանի ամեն կողմերում ուսումնարաններ բաց անել տուաւ, որտեղից ուսումն առածները քահանաներ էին դառնում և հետզհետէ հայերին քրիստոնեայ դարձնում — մի խօսքով՝ Ս. Գրիգորը մեր երկիրը լուսաւորեց և դրա համար էլ նրան ասում ենք Ս. Գրիգոր (կամ երկրորդ) Լուսաւորիչ։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ՁԵՐԱԿԱՆԸ

Այսօր զիմանալի լուսոյն ծագողն
Ի խաւարի նստելոցս
Զգրիգորիոս սուրբ Հայրապետն.
Եկայք վերապատուեսցուք։

Խաւարի մէջ նստողներիս իմանալի (մտաւոր) լոյս տուող Ս. Գրիգոր Հայրապետին եկէք այսօր վերապատուենք։

Այսօր զանապական Հոգւոյն պարգևս
Բաշխող որդւոց Թորգոմայ.
Յորդիս լուսոյ նովաւ ծնեալք.
Եկայք վերապատուեսցուք։

Անապական հոգւոյ պարգևները Թորգոմայ որդւոցս բաշխողին (և) նրանից (Ս. Հոգուց) լուսոյ որդիներ ծնածներս, եկէք վերապատուենք։

Այսօր զաստուածային բանին պատմող
Ի Հայաստան աշխարհի.
Աշակերտեալ նմա մանկունք.
Եկայք վերապատուեսցուք։

Հայաստան աշխարհում Աստուծու խօսքը քա-

բողոքին, ով նրան աշակերտող մանուկներ, եկէք այսօր վերապատուենք։

Այսօր երգէ եկեղեցի որդւովք իւրովք

Ընդ հրեշտակս.
Յիշատակի Լուսաւորչին
Փառք ի բարձունս Աստուծոյ։

Այսօր եկեղեցին իւր որդկերանցով հրեշտակների հետ միասին՝ Լուսաւորչի յիշատակի համար՝ երգում է—«Փառք ի բարձունս Աստուծոյ»։

---

§ 15.

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՍԱՒՈՐՉԻ ԵՐԱԶԸ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը մի անգամ զարմանալի երազ տեսաւ։ Նա տեսաւ, որ երկինքը բացուեց և սկսաւ լոյս իջնել այն տեղից դէպի երկիրը։ Լուսի հետ միասին իջաւ մի մարդ—Աստուծու միածին որդին—ձեռին բռնած ոսկէ ուռն։ Այս մարդը սլանալով իջաւ Վաղարշապատ քաղաքի մէջ տեղը և գետնին ուռով խփեց։ Իսկոյն գետնի տակից՝ անդնդից սարսափելի ձայներ լսուեցան։ Սրանից յետոյ թագաւորի պալատի վրայ երեւաց մի ոսկէ խարիսխ, որի մեծութիւնը մի մեծ բլրի չափ

էր։ Այս խարսխի վրայ հրեղէն սիւն կար. սիւնի վրայ ամպեղէն գմբէթ՝ եկեղեցու նման, իսկ գմբեթի վրայ էլ՝ լուսաւոր խաչ։

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը զարմացած նայում էր և չգիտէր, թէ ինչ նշանակութիւն ունին այս բոլորը։ Այդ ժամանակ Աստուծու հրեշտակն իջաւ երկնքից և մեկնեց Ս. Գրիգորին նրա երազը։ Հրեշտակն ասաց—այն մարդը, որ ձեռին ոսկէ ուռն ունէր բռնած՝ Աստուծու որդի Յիսուս Քրիստոսն (Միածին) էր. հրեղէն սիւնը՝ Կաթողիկէ եկեղեցին, այսինքն Հիմիկուայ Էջմիածնի տաճարը, իսկ լուսաւոր խաչը՝ Հայոց քահանայապետութիւնը, այսինքն կաթողիկոսութիւնն է։ Հրեշտակը յայտնեց, որ այս ուռով խփած տեղը եկեղեցի պիտի շինել, որ բոլոր քրիստոնեաների համար աղօթատուն կլինի և բացի դրանից Հայոց կաթողիկոսի աթոռն այդտեղ պիտի հաստատուի, այսինքն Հայոց կաթողիկոսներն այդտեղ պիտի նստեն։

§ 16.

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՏԱՃԱՐԻ ՁԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Միւս օրը Ս. Գրիգորը պատմեց այս երազը Տրդատ թագաւորին, նախարարներին, ժողովրդին և պատուիրեց, որ հրեշտակի ցոյց տու-

ած տեղի չորս կողմը քարէ պատ քաշեն։ Ս. Գրիգորն այդ երազը Թագաւորին և նրա նախարարներին մկրտելուց առաջ էր տեսել։ Երբ Թագաւորական տունը և ժողովրդին մկրտեց, Վաղարշապատ դարձաւ և Յիսուսի՝ Միածնի իջած տեղում 303 Թուին մի եկեղեցի շինեց այն ձևով՝ ինչպէս որ տեսել էր։ Այս եկեղեցին առաջ Զ ո ղ ո կ ա թ էր կոչւում *), որովհետև լոյսը, այսինքն շ ո ղ ը այդտեղ կ ա թ ե ց։ Այժմ այլ ևս Զողակաթ չեն ասում, այլ՝ Է Ջ մ ի ա ծ ի ն, որ նշանակում է Թէ այնտեղ ի ջ ա ւ Մ ի ա ծ ի ն ը՝ Յիսուս Քրիստոսը։ Եկեղեցու շինութեան վրայ աշխատում էին ոչ Թէ միայն ժողովուրդը՝ այլև Թագաւորն ինքը, Աշխէն Թագուհին, Թագաւորի որդին, քոյրը, նախարարներն ու իշխանները։ Բացի Էջմիածնից Ս. Լուսաւորիչը ուրիշ եկեղեցիներ էլ շինեց—մինը Գայիանէ կոյսի անունով, միւսը Հռիփսիմէի և սրանցում Թաղեց նրանց մարմինները, իսկ երրորդ եկեղեցին Հնձանի տեղում շինեց։ Հնձանի տեղում շինած եկեղեցին այժմ կոչւում է Զողակաթ։

*) Այժմ ևս Զողակաթ է կոչւում տաճարի աւագ սեղանը, իսկ կաթողիկէի միջնակէտը՝ Իջման տեղ, որի վրայ պատարագ է մատուցանւում Էջմիածնայ տօնին և ուրիշ հանդիսաւոր տօներին։

Ս. Էջմիածինը 303 Թուից սկսած բոլոր Հայերի մայր եկեղեցին է և քահանայապետական աթոռը—այնտեղ է նստում Հայոց կաթողիկոսը։

Ս. Էջմիածնի հիմնարկութիւնը մեր եկեղեցին տօնում է Հոգեգալստից երկու շաբաթ յետոյ։

ՉԱՐԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Էջ Միածինն ի Հօրէ
Եւ լոյս փառաց ընդ նմա,
Զայնք հնչեցին
Սանդարամետք անդնդոց։

Միածինը (Յիսուս) լուսով պատած իջաւ Հօրից (երկնքից), սանդարամետի (դժոխքի) անդնդից ձայներ լսուեցան։

Տեսեալ զլոյս
Մեծ հայրապետին Գրիգորի.
Պատմէր ցնծութեամբ
Հաւատացեալ արքային։

Մեծ հայրապետ Գրիգորը լոյսը տեսնելով՝ ուրախութիւնով պատմում էր հաւատացեալ Թագաւորին։

Եկայք շինեսցուք
Սուրբ զխորանն լուսոյ,

Բանզի ի սմա ծագեաց մեզ լոյս Ի Հայաստան աշխարհի։

Եկէք լուսոյ սուրբ խորանը (սեղան, եկեղեցի) շինենք, որովհետև Հայաստան աշխարհի մէջ այստեղ լոյս ծագեց մեզ համար։

Բարեխօսութեամբ վերին քո զօրաց, Միշտ անշարժ պահեա զաթոռ Հայկազնեաց։

Քո վերին զօրքերի (հրեշտակների) բարեխօսութիւնով միշտ անշարժ պահիր հայկազունների աթոռը (հայոց եկեղեցին՝ էջմիածինը)։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՒԱՏՈՅ ՀԱՆԳԱՆԱԿԸ

Հաւատամք ի մի Աստուած ի Հայրն ամենակալ՝ յարարիչն երկնի և երկրի, երևելեաց և աներևոյթից։

Եւ ի մի տէր Յիսուս Քրիստոս, որդին Աստուծոյ, ծնեալն յԱստուծոյ Հօրէ Միածին, այսինքն յէութենէ Հօր։

Աստուած յԱստուծոյ, լոյս՝ ի լուսոյ, Աստուած ճշմարիտ, յԱստուծոյ ճշմարտէ՝ ծնունդ և ոչ արարած։

Նոյն ինքն՝ ի բնութենէ Հօր, որով ամենայն ինչ եղև յերկինս և ի վերայ երկրի, երևելիք և աներևոյթք։

Որ յաղագս մեր մարդկան և վասն մերոյ փրկութեան իջեալ ի յերկնից՝ մարմնացաւ, մարդացաւ, ծնաւ կատարելապէս ի Մարիամայ սրբոյ կուսէն Հոգւովն սրբով։

Որով էառ զմարմին, զհոգի և զմիտ և զամենայն որ ինչ է ի մարդ, ճշմարտապէս և ոչ կարծեօք։

Չարչարեալ, խաչեալ, թաղեալ, յերրորդ աւուր յարուցեալ, ելեալ ի յերկինս նովին մարմնովն, նստաւ ընդ աջմէ Հօր։

Գալոց է նովին մարմնովն և փառօք Հօր ի դատել զկենդանիս և զմեռեալս, որոյ թագաւորութեան ոչ գոյ վախճան։

Հաւատամք և ի սուրբ Հոգին յանեղն և ի կատարեալն, որ խօսեցաւ յօրէնս և ի մարգարէս և յաւետարանս, որ էջն ի Յորդանան, քարոզեաց զառաքեալն և բնակեցաւ ի սուրբսն։

Հաւատամք և ի միմիայն ընդհանրական և առաքելական եկեղեցի, ի մի մկրտութիւն, յապաշխարութիւն, ի քաւութիւն և ի թողութիւն մեղաց։ Ի յարութիւն մեռելոց. ի դատաստանն յաւիտենից հոգւոց և մարմնոց՝ յարքայութիւն երկնից և ի կեանսն յաւիտենականս։

Իսկ որք ասեն էր երբեմն յորժամ ոչ էր Որդի, կամ էր երբեմն յորժամ ոչ էր սուրբ Հոգի կամ թէ յոչէիցն եղեն, կամ յայլմէ էութենէ ասեն լինել զորդին Աստուծոյ և կամ զսուրբ Հոգին և թէ փոփոխելիք են կամ այլայլելիք՝ զանպիսիսն նզովէ կաթողիկէ և առաքելական սուրբ եկեղեցի։

Իսկ մեք փառաւորեսցուք որ յառաջ քան զյաւիտեանս, երկրպագանելով սրբոյ Երրորդութեան և միոյ աստուածութեան Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ, այժմ և միշտ յաւիտեանս յաւիտենից ամեն։

Հաւատում ենք մի Աստուած, ամենակալ Հօրը, երկինքն ու երկիրը, երևելիների և աներևոյթների Ստեղծողին։

(Հաւատում ենք) և մի Տէր Յիսուս Քրիստոս Աստուծու որդուն, որ հայր Աստուածանից է ծնել միածին, այսինքն Հօր էութիւնից է։

Աստուած է՝ Աստուածանից, Լոյս է՝ լուսից, ճշիարիտ Աստուածէ, ճշմարիտ Աստուծուց ծնած և ոչ թէ ստեղծուած։

Նոյն ինքն Հօր (Աստուծու) բնութիւնից է, որով ամեն բան եղաւ երկնքի մէջ և երկրիս վրայ երևելիներն ու աներևոյթները։

Որ մեզ մարդկանցս համար և մեր փրկութեան համար, երկնքիցն իջնելով՝ մարմին առաւ, մարդ ե-

ղաւ և ծնաւ կատարեալ կերպով սուրբ կոյս Մարիամից՝ Հոգւով սրբով։

Որով (Ս. Հոգւով) առաւ մարմին, Հոգի և այն ամենն՝ ինչ կայ մարդու մէջ՝ ճշմարտապէս և ոչ թէ կարծիքով։

Չարչարուեցաւ, խաչուեցաւ, թաղուեցաւ, երրորդ օրը յարութիւն առաւ և նոյն մարմնով երկինք բարձրանալով՝ Հօր աջ կողմը նստաւ։

Պէտք է գայ նոյն մարմնով և Հօր փառքով կենդանիներին ու մեռածներին դատելու համար, որի թագաւորութեան վերջ չկայ։

Հաւատում ենք Ս. Հոգուն, որ անեղ (ոչ ոքից չէ եղել) և կատարեալ Աստուած է, որ խօսեց օրինաց և մարգարէների և աւետարանների միջոցով։ Որ Յորդանան գետն իջաւ՝ Առաքողին (Քրիստոսին՝ Աստուածանից ուղարկուածին) քարոզեց և սուրբերի մէջ բնակուեցաւ։

Հաւատում ենք նաև միմիայն ընդհանրական և առաքելական եկեղեցի, մի մկրտութեան, ապաշխարութեան, մեղաց քաւութեան ու թողութեան, մեռելների յարութեան, հոգիների և մարմինների վերջին դատաստանին, երկնքի արքայութեան և յաւիտենական կեանքին։

Իսկ նրանք, որոնք ասում են՝ թէ կար ժամանակ, երբ չկար Աստուծուն որդի, կամ ասում են, թէ կար ժամանակ, երբ Ս. Հոգին չկար, կամ ասում են, թէ Աստուծու որդին կամ Ս. Հոգին ոչնչից գոյացած և հօր Աստուծու էութիւնից չեն, այլ ուրիշ էութիւնից են եղած, և կամ թէ կարող են փոփո-

խուլ և այլայլել։ Այսպիսի հերետիկոսական խօսքեր ասողներին նզովում է Կաթողիկէ և Առաքելական սուրբ եկեղեցին։

Իսկ մենք փառաւորումենք յաւիտենից առաջ եղողին՝ երկրպագելով Ս. Երրորդութեան և մի Աստուածութեան—Հօր, Որդւոյ և Ս. Հոգւոյն՝ այժմ, միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԵՐԳԵՐ

Մարմին տէրունական եւ աւրիւն փրկչական կայ առաջի. երկնային զօրութիւնքն յաներևոյթս երգեն և ասեն անհանգիստ բարբառով—Սուրբ, Սուրբ, Սուրբ տէր զօրութեանց։

Տէրունական Մարմինը և փրկչական Արիւնը առաջներս դրած է, երկնային զօրքերն (հրեշտակները), աներևոյթ կերպով երգում են և ասում շարունակ—Սուրբ, Սուրբ, Սուրբ, Տէր զօրութեանց։

Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ.
Որ էնն Աստուած աստ բազմեցաւ։
Խաղաղութեան ձայն հնչեցաւ,
Սուրբ ողջունի հրաման տուաւ։

Եկեղեցիս մի անձն եղև.
Համբոյրս յոգ լման տուաւ։
Թշնամութիւնն հեռացաւ.
Սէր յընդհանուրս սփռեցաւ։
Երդ պաշտօնեայք բարձեալ զձայն՝
Տուք օրհնութիւն ի մի բերան.
Միասնական աստուածութեան,
Որում Սրովբէքն սրբական։

Քրիստոս մեր մէջ յայտնուեցաւ, որ էն Աստուածը այստեղ (սեղանի վրայ) բազմեցաւ։ Խաղաղութեան ձայն լսուեցաւ. սուրբ ողջունի հրաման տրուեցաւ։ Եկեղեցիս (բոլոր քրիստոնեաների ժողովը) մի սիրտ—մի հոգի դարձաւ և այս ողջոյնի համբոյրը միութեան կապ եղաւ։ Թշնամութիւնը հեռացաւ. Քրիստոսի սէրն ամենիս մէջ տարածուեց։ Ուրեմն, ով պաշտօնեաներ, ձայներդ բարձրացնելով, միաբերան օրհնութիւն տուէք միասնական Աստուածութեանը, որին Սրովբէները փառաբանում են։

Դոհանամք զքէն Տէր, որ կերակրեցեր զմեզ յանմահական սեղանոյ քոյ՝ բաշխելով զմարմին եւ զարիւն ի փրկութիւն աշխարհի և կեանք անձանց մերոց։

Զնորհակալ ենք քեզանից, ով Տէր, որ մեզ կերակրեցիր քո անմահական սեղանիցը, բաշխելով քո Մարմինն ու Արիւնը՝ աշխարհի փրկութեան և մեր անձին կեանք լինելու համար։

Սուրբ, Սուրբ, Սուրբ տէր զօրութեանց, լի են երկինք և երկիր փառօք քո. Օրհնութիւն ի բարձունս, օրհնեալ որ եկիր և գալոցդ ես անուամբ տեառն։ Ովսաննա ի բարձունս։

Սուրբ, Սուրբ, Սուրբ, Տէր զօրութեանց, երկինքն և երկիրը լիքն են քո փառքերով։ Օրհնութիւն լինի բարձրումը. օրհնեալ ես որ եկար և պիտի գաս Տիրոջ անունով։ Ովսաննա բարձրումը։

C026869

<< Ազգային գրադարան
NL0026809

Арм.
2-6307
/2

Իմ աշխատութիւններն ստանալ ցանկացողները կարող են դիմել՝ 1) Тифлисъ: армянскому священнику Сааку Саакянцъ, 2) Կենդրոնական գրավաճառանոց։

	Ռ.	Կ.
ՍՏՈՐԻՆ ԸՐՔԱՆ		
ՈՒՍՈՒՑՉԱՑ ՀԱՄԱՐ		
1. *Դասագիրք կրօնի* հին-ուխտ	1	75
2. *Դասագիրք կրօնի* նոր-ուխտ	2	5
3. *Մի քանի խօսք* հայ կրօնուսոյցներին. .	—	10
ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՀԱՄԱՐ		
4. *Սրբազան պատմութիւն* հին-ուխտի . բ. տիպ V. տարի . .	—	40
5. *Սրբազան պատմութիւն* նոր-ուխտի . բ. տիպ IV տարի . .	—	40
6. *Դասատետր կրօնի* գ. տիպ III տարի . .	—	30
7. *Դասատետր կրօնի* դ. տիպ II տարի . .	—	20
8. *Դասատետր կրօնի* ե. տիպ I տարի. . .	—	15

Ինձ դիմող կանխիկ վճարողները կստանան 20% զիջումն։
Հնապարհատախան ինձ վրայ չէ։

10607
97